

тніх і спеціальних шкіл). Вони характеризуються відсутністю достатньої волі, піддаються впливу, легко вступають у контакт з наркоманами, починають приймати наркотики через цікавість, бажання відмітитися. Деякі з них схильні до вчинення правопорушень.

6. "Наркомани" – це хворі люди, мляві, малорухомі, вкрай виснажені, мало цікавляться їжею. Як правило, раніше судимі (52%). Більшість з них не працює, особи соціально деградує, вільний час проводять у пошуках наркотиків, або грошей на їх придбання. Вони намагаються як найдешевше придбати наркотик або сировину для його виготовлення, частину якого вживають самі, а частину збувають, одержуючи від продажу кошти для придбання наступної дози наркотики або сировини. Таким чином, аналізований тип злочинця збуває наркотики з метою задоволення свої потреб.

Таким чином, не залежно від різновиду ролевих характеристик злочинців у сфері незаконного наркообігу, можна виділити два типових мотиви вчинення даних злочинів – прагнення до збагачення та прагнення забезпечити себе наркотиками для власного споживання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Философский словарь /Под ред. И.Т. Фролова. -М.: Политиздат., 1986. –588 с.
2. Берназ В.Д. Типологічні ознаки злочинців як основа складання психологічного профілю підозрюваного // Вісник Одеського ін-ту внутр. справ. –2002. –№ 2. –С.77-81.
3. Сахаров А.Б. О личности преступника и причинах

преступности в СССР. -М. ВНИИ МВД СССР, 1961. –279 с.

4. Филимонов В.Д. Общественная опасность личность отдельных категорий преступников и ее уголовно-правовое значение. –Томск: Изд-во Томского ун-та, 1973. –154 с.
5. Криминология: Учебник /Под общ. ред. А.И. Долговой. -М.: НОРМА-ИНФРА-М, 2000. –784 с.
6. Зелинский А.Ф. Криминология: Учебное пособие. – Харьков: Рубикон, 2000. –260 с.
7. Голубев В.П., Кудряков Ю.Н., Шамис А.В. Типология осужденных за насильственные преступления и индивидуальная работа с ними: Учебное пособие. -М.: ВНИИ МВД СССР, 1985. –20 с.
8. Зелинский А.Ф. Криминальная психология. -К.: Юриком Интер, 1999. –240 с.
9. Закалюк А.П. Прогнозирование и предупреждение индивидуального преступного поведения. –М.: Юрид. лит, 1986. –192 с.
10. Алферов Ю.А., Серета В.Е., Козюля В.Г. Наркоманы в ИТУ: личность и поведение // Личность преступников и индивидуальное воздействие на них: Сб. науч. тр. -М.: ВНИИ МВД СССР, 1989. -С.46-54.
11. Личко А.Е., Битенский В.С. Подростковая наркология: Руководство для врачей. -Л.: Медицина: Ленингр. отд-ние, 1991. –301с.
12. Криминология: Учебник /Под ред. Н.Ф. Кузнецовой, Г.М. Миньковского. -М.: Изд-во БЕК, 1998. –566 с.

Надійшла до редколегії 22.10.2003

ПОНОМАРЕНКО Ю.Г. ТИПОЛОГИЯ ПРЕСТУПНИКОВ В СФЕРЕ НЕЗАКОННОГО ОБРАЩЕНИЯ НАРКОТИКОВ

В зависимости от ролевого участия в преступлениях, по психологическим признакам рассмотрены типологии личности преступников в сфере незаконного обращения наркотических веществ.

PONOMARENKO JU.G. TYPOLOGY OF CRIMINALS IN SPHERE OF THE ILLEGAL REFERENCE OF DRUGS

Depending on role participation in crimes, to psychological attributes are considered typology of the person of criminals in sphere of the illegal reference of narcotic substances.

УДК 343.34

І.І. РАДІОНОВ

Апеляційний суд Автономної Республіки Крим

ГРОМАДСЬКА БЕЗПЕКА ЯК РОДОВИЙ ОБ'ЄКТ ЗЛОЧИНІВ

Аналізується поняття, розкривається зміст громадської безпеки як родового об'єкта злочинів, відповідальність за які встановлена розділом ІХ Особливої частини Кримінального кодексу України. Проведене відмежування громадської безпеки від інших об'єктів кримінально-правової охорони; здійснено типологізацію злочинів проти громадської безпеки залежно від видового об'єкта.

Питання визначення об'єкта злочину має велике теоретичне й практичне значення. Від того, наскільки вірно буде з'ясований об'єкт злочину, залежатиме визначення

його місця у системі норм та інститутів кримінального права, суспільної небезпеки, правильна кваліфікація злочину та відмежування його від суміжних складів злочинів

Важливість об'єкту, якому задається шкода при вчиненні злочину, є також одним із основних чинників, які впливають на пеналізацію злочину.

У новому Кримінальному кодексі України (далі - КК) вперше в історії вітчизняного кримінального законодавства громадську безпеку було віднесено до основних об'єктів, кримінально-правова охорона яких згідно зі ст. 1 КК є завданням цього Кодексу. Розділ IX Особливої частини КК має назву "Злочини проти громадської безпеки" та об'єднує статті, що передбачають відповідальність за суспільно-небезпечні посягання на цей об'єкт. Все це дає підстави стверджувати, що громадська безпека являє собою самостійний родовий об'єкт злочинів.

Разом із тим, питання, як саме слід розуміти громадську безпеку - родовий об'єкт злочинів - у науці кримінального права протягом багатьох років лишається спірним. Діапазон думок щодо цього поняття простирається від надширокого розуміння громадської безпеки як комплексно-універсального об'єкта кримінально-правової охорони до занадто вузького його тлумачення. Все це негативно відбивається на практиці застосування кримінально-правових норм, які передбачають відповідальність за злочини проти громадської безпеки, а тому потребує наукового дослідження. У межах цієї роботи за мету поставлено визначення поняття громадської безпеки як родового об'єкту злочинів, відповідальність за які передбачена розділом IX Особливої частини КК, відмежування цього родового об'єкту від інших об'єктів кримінально-правової охорони, а також структурування злочинів проти громадської безпеки залежно від видового об'єкту, що існує в межах групового і являє складову частину останнього.

Поняття "громадська безпека" є похідним від більш загального поняття "безпека". Тому аналіз громадської безпеки як родового об'єкту злочинів вважаємо за необхідне почати саме зі з'ясування цього більш загального поняття - "безпека".

Безпека, як такий стан, коли людині, суспільству або державі не загрожує небезпека, характеризується багатоманітністю форм її прояву. В.П. Тихий пропонує класифікувати безпеку таким чином: за сферами забезпечення - на військову, економічну, політичну, духовну, ідеологічну, фізичну, політичну, моральну, майнову, психологічну, екологічну, транспортну, виробничу, трудову, правову тощо, по суб'єктам, безпека яких забезпечується - на всесвітню або міжнародну, державну або національну, громадську або загальну, колективну або спільну, індивідуальну, особисту безпеку тощо [1]. Широке розуміння безпеки як об'єкта кримінально-правового захисту пропонує й І.В. Зозуля [2].

У Концепції (основах державної політики) національної безпеки України, схваленої Постановою Верховної ради України від 16 січня 1997 року № 3/97-ВР [3], вказується, що існування, самозбереження і прогресивний розвиток України як суверенної держави залежать від здійснення цілеспрямованої політики щодо захисту її національних інтересів. Основи такої політики розроблені Конце-

пцією національної безпеки України, яка визначає національну безпеку України як стан захищеності життєво важливих інтересів особи, суспільства та держави від внутрішніх і зовнішніх загроз, що є необхідною умовою збереження та примноження духовних і матеріальних цінностей. Головними об'єктами національної безпеки відповідно до цього документу визнаються: громадянин - його права і свободи, суспільство - його духовні та матеріальні цінності; держава - її конституційний лад, суверенітет, територіальна цілісність і недоторканність кордонів.

Порівнюючи названі об'єкти національної безпеки України з об'єктами кримінально-правової охорони, відповідальність за посягання на які передбачено чинним кримінальним законодавством, можна помітити їх значну подібність. Але таке загальне поняття національної безпеки, як підкреслює М.І. Панов, може бути сформульоване лише з точки зору загальної абстракції [4], але не конкретних видів суспільних відносин, що охороняються кримінальним законом і є родовим об'єктом певної групи злочинів. В.П. Тихий також звертає увагу на те, що визнання всіх цих відносин у якості родового об'єкта злочинів проти громадської безпеки призвело б до отождолення останніх з іншими злочинами й не дозволило б провести між ними відмінності [5, с.67].

Викладене дає підстави для висновку, що громадська безпека як об'єкт злочинів, передбачених розділом IX Особливої частини КК, не є поняттям, тотожним поняттю "національна безпека України", а являє собою необхідну складову частину останньої. Таке співвідношення відповідає співвідношенню філософських понять "загальне" та "окреме".

Суспільна небезпечність злочинів проти громадської безпеки є дуже високою, оскільки ці злочини належать до загальнонебезпечних діянь, що спричиняють або створюють реальну загрозу заподіяння шкоди основним соціальним цінностям. Як зазначає В.П. Тихий, "вони порушують загальну (спільну) безпеку життя, здоров'я, власності широкого і невизначеного кола осіб та безпеку інших цінностей суспільства, створюють умови для настання тяжких наслідків, а нерідко їх спричиняють" [6].

В.С. Комісаров пов'язує високий ступень соціальної небезпечності злочинів проти громадської безпеки з тим, що вони порушують функціональне призначення громадської безпеки, для якої характерними та суттєвими ознаками є наступні: по-перше, це забезпечення безпеки невизначено широкого кола правоохоронюваних інтересів (особа, майно, діяльність соціальних інститутів тощо); по-друге, забезпечення недоторканості життя та здоров'я невизначено широкого кола осіб; по-третє, поряд з громадською безпекою, одночасне забезпечення охорони інших соціальних благ. З цього науковець робить висновок, що громадській безпеці притаманна властивість "комплексного" об'єкта кримінально-правової охорони [7, с.9-10].

Погоджуючись з наведеними висловлюваннями щодо суспільної небезпечності злочинів проти громадської без-

пеки, вважаємо за необхідне звернути увагу ще на одну обставину. Потреба у безпеці належить до основних потреб людини нижчого рівня, забезпечення якої хоча б частково є необхідною умовою для мотивування потреб вищого рівня. І навпаки - психологічний стан невпевненості, незахищеності, жаху, заляканості є обставинами, які мотивують лише діяльність людини щодо забезпечення безпеки та фізіологічних потреб, виключаючи при цьому мотивування соціальних потреб, потреб у повазі та самоповазі, самореалізації та самоактуалізації. Тому громадська безпека – це самостійне благо, яке створює можливості для спокійного існування, розвитку, функціонування суспільства в цілому та окремих його громадян.

У науці кримінального права громадська безпека - родовий об'єкт злочинів - переважно розумілась як певна сукупність суспільних відносин, що забезпечують захищеність суспільства та окремих його громадян від загальнонебезпечних загроз. Громадська безпека, за В.С. Комісаровим, являє собою певну сукупність суспільних відносин, не лише регулюючих безпечні умови життя суспільства, а й підтримуючих такий рівень захищеності суспільства, який є достатнім для його нормального функціонування [7, с.8]. І.М. Даньшин визначає громадську безпеку - родовий об'єкт певної сукупності злочинів, передбачених кримінальним законом, - як сукупність суспільних відносин, які забезпечують нормальне існування та розвиток суспільних та особистих благ, усуваючи можливі для них загрози [8]. На думку В.П. Тихого "родовий об'єкт злочинів проти громадської безпеки являє собою нормальне (безпечне) функціонування громад(и), стан захищеності суспільства - життя, здоров'я людей та інших його важливих цінностей від загроз, систему суспільних відносин, які забезпечують цю захищеність, гарантують безпечні умови життєдіяльності, запобігають загрозам, здатним заподіяти тяжку шкоду, знижують ризик їх настання" [5].

Л.М. Демидова формулює поняття громадської безпеки як родового об'єкта злочинів, об'єднаних законодавцем у розділі IX Особливої частини КК України, як сукупності суспільних відносин, охоронюваних кримінальним законом, що забезпечують захист безпечних умов життєдіяльності суспільства в різних сферах державного і громадського життя [9]. Запропоноване розуміння родового об'єкта злочинів проти громадської безпеки як сукупності суспільних відносин, що забезпечують стан захищеності суспільства від загальнонебезпечних посягань, на нашу думку, є найбільш переконливим. Саме ці відносини страждають при вчиненні злочинів проти громадської безпеки, кримінальна відповідальність за які передбачена розділом IX Особливої частини КК. Тому система вказаних суспільних відносин повинна визнаватися родовим об'єктом розглядуваних злочинів. Але питання про те, що саме слід розуміти під системою суспільних відносин громадської безпеки, у розглядуваному аспекті потребує уточнення.

Громадська безпека як родовий об'єкт злочинів, передбачених розділом IX Особливої частини КК, являє

собою систему суспільних відносин, які мають свій власний зміст, свою власну структуру та своє функціональне призначення [4]. За цими ознаками вони відрізняються, з одного боку, від суспільних відносин більш загального характеру - національної безпеки держави, з іншої – від суспільних відносин, які існують в окремих сферах суспільного життя та охороняються нормами інших розділів Особливої частини КК - життя, здоров'я, права та свободи особистості, власність, екологічна безпека тощо.

Основними характерними рисами громадської безпеки як родового об'єкта злочинів, на нашу думку є: по-перше, забезпечення стану захищеності інших об'єктів кримінально-правової охорони від суспільно небезпечних посягань; по-друге, забезпечення такої захищеності не від будь-яких посягань, а лише від тих, які пов'язані з використанням загальнонебезпечних джерел заподіяння шкоди.

Створення певного захисного механізму суспільства та окремих його громадян від посягань, що вчинюються за допомогою загальнонебезпечних джерел заподіяння шкоди, забезпечує стан захищеності суспільства, захисну оболонку, що, в свою чергу, й являє собою функціональне призначення відносин громадської безпеки. За допомогою цього механізму такі об'єкти кримінально-правової охорони, як життя та здоров'я людей, власність, довкілля, нормальна діяльність підприємств, установ та організацій тощо перебувають у стані захищеності від загальнонебезпечних посягань. Не викликає сумнівів, що наявність такого захисного механізму можна віднести до умов безпечної життєдіяльності суспільства, але навряд чи власне зазначені умови можна визнати відносинами громадської безпеки, що охороняються кримінальним законом. При вчиненні посягань на громадську безпеку шкода заподіюється не умовам, а самому захисному механізму, тобто стану захищеності суспільства та його окремих громадян від заподіяння шкоди. Тому не зовсім точною вдається точка зору Л.М. Демидової, яка визначає відносини громадської безпеки через поняття "безпечні умови життєдіяльності суспільства" [9].

Не менш важливе значення має, на нашу думку, й друга характерна ознака громадської безпеки як родового об'єкта злочинів - забезпечення стану захищеності суспільства не від будь-яких посягань, а лише від тих, які пов'язані з використанням загальнонебезпечних джерел заподіяння шкоди. Цей висновок випливає з особливостей механізму заподіяння шкоди відносинам громадської безпеки при вчиненні злочинів, відповідальність за які передбачена у розділі IX Особливої частини КК "Злочини проти громадської безпеки". При такому розумінні відносини громадської безпеки є відносинами загальної безпеки, безпеки від загальнонебезпечних джерел заподіяння шкоди, що й дає можливість відрізнити ці відносини від суміжних (зокрема, транспортної, виробничої, екологічної безпеки тощо).

Таким чином, *громадську безпеку як родовий об'єкт злочинів слід визначити як систему суспільних відносин, що забезпечують стан захищеності суспільства від пося-*

гань, які вчинюються з використанням загальнонебезпечних джерел заподіяння шкоди.

Залежно від джерел небезпеки передбачені КК посягання на громадську безпеку можуть бути вчинені з використанням соціальних, фізичних, хімічних або інших джерел небезпеки. Загроза громадській безпеці при вчиненні цих злочинів може виходити від діяльності злочинних організацій та груп, терористичних актів та актів терористичної спрямованості, незаконного та недбалого поводження з предметами, що становлять підвищену небезпеку для оточуючих, порушення правил пожежної безпеки тощо.

У межах відносин громадської безпеки як родового об'єкту злочинів, передбачених розділом IX Особливої частини КК, можна виділити окремі види суспільних відносин, відмінності яких обумовлені відмінностями загальнонебезпечних джерел заподіяння шкоди. Ці відносини, на нашу думку, й виступають видовими об'єктами злочинів проти громадської безпеки, що об'єднують у межах родового об'єкту групу близьких між собою суспільних відносин. Враховуючи викладене можна виділити такі *видові об'єкти* злочинів проти громадської безпеки: 1) відносини громадської безпеки в частині захищеності суспільства від загальнонебезпечних соціальних джерел небезпеки; 2) відносини громадської безпеки в частині захищеності суспільства від загальнонебезпечних фізичних, хімічних та інших джерел небезпеки.

Таким чином, викладене дає підстави для наступних висновків:

1. *Громадська безпека як родовий об'єкт злочинів являє собою систему суспільних відносин, що забезпечують стан захищеності суспільства від посягань, які вчинюються з використанням загальнонебезпечних джерел заподіяння шкоди.*

2. *Видовими об'єктами злочинів проти громадської безпеки, які існують у межах родового об'єкту, виступають: 1) відносини громадської безпеки в частині захищеності суспільства від загальнонебезпечних соціальних джерел небезпеки; 2) відносини громадської безпеки в частині захищеності суспільства від загальнонебезпечних фізичних, хімічних та інших джерел небезпеки.*

Разом із тим, питання про характерні риси видових об'єктів злочинів проти громадської безпеки, а також безпосередні (основні та додаткові) об'єкти цих злочинів

потребує подальших наукових досліджень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Тихий В.П. Уголовно-правовая охрана общественной безопасности –Х.: Вища школа, 1981. –172 с.
2. Зозуля І.В. Зміст безпеки у порівняльному аналізі коментарів до Кримінального кодексу України // Право і безпека –2003. –Т.2 -№ 2. –С.87-93.
3. Постанова Верховної Ради України “Концепція (основи державної політики) національної безпеки України” від 16.01.1997 р., № 3/97-ВР // ВВР України. –1997 -№ 10 –Ст.85
4. Панов Н.И. Способы совершения преступлений против общественной безопасности: типология и общая характеристика // Проблемы відповідальності за злочини проти громадської безпеки за новим Кримінальним кодексом України: Матер міжнар. наук.-практ. семінару; 1-2 жовт. 2002 р. –Х.: Східно-регіональний центр гуманітарно-освітніх ініціатив, 2003. –С.19-24
5. Тихий В.П. Проблемы уголовно-правовой охраны общественной безопасности (понятие и система преступлений, совершенствование законодательства): Дис... докт. юрид. наук: 12.00.08. –Х.: 1987. –400 с.
6. Тихий В.П. Громадська безпека та деякі особливості складів злочинів проти неї // Законодавство України. Науково-практичні коментарі. –2002 -№ 4. –С.94-99.
7. Российское уголовное право: Курс лекций. -Т.5. Преступления против общественной безопасности и общественного порядка /Под ред. А.И. Коробеева. –Владивосток: Изд-во Дальневост. ун-та, 2001. –592 с.
8. Данышин И.Н. Общественная безопасность и система преступлений, посягающих на нее // Проблемы відповідальності за злочини проти громадської безпеки за новим Кримінальним кодексом України: Матер. міжнар. наук.-практ. семінару; м. Харків, 1-2 жовт. 2002 р. –Х.: Східно-регіональний центр гуманітарно-освітніх ініціатив, 2003. –С.25-28.
9. Демидова Л.М. Кримінальна відповідальність за створення злочинної організації: Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.08 /Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого –Х., 2003. –20 с.

Надійшла до редколегії 30.10.2003

3

РАДИОНОВ И. И. ОБЩЕСТВЕННАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ КАК РОДОВОЙ ОБЪЕКТ ПРЕСТУПЛЕНИЙ

Анализируется понятие, раскрывается содержание общественной безопасности как родового объекта преступлений, ответственность за которые установлена разделом IX Особенной части Уголовного кодекса Украины. Произведено отграничение общественной безопасности от других объектов уголовно-правовой охраны; осуществлена типологизация преступлений против общественной безопасности в зависимости от видового объекта.

RADIONOV I.I. PUBLIC SAFETY AS PATRIMONIAL OBJECT OF CRIMES

The concept is analyzed, the contents of public safety as patrimonial object of crimes is opened, the responsibility for which is established by section IX the Especial part of the criminal Code of Ukraine. It is made of separate public safety from other objects of a criminal-legal protection: it is carried out types of crimes against public safety depending on specific object.